

LIMITUJÍCÍ FUNKCE DOBRÉ VÍRY V PRÁVU MEZINÁRODNÍCH OBCHODNÍCH SMLUV

ZDENĚK NOVÝ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá limitující funkcí dobré víry. Limitující funkce dobré víry zamezuje zneužití oprávnění vyplývajících ze smlouvy. Příspěvek nejprve tematizuje vztah dobré víry a zneužití práva v národních právních řádech. Následně se věnuje reakci Principů UNIDROIT a tzv. Návrhu společného referenčního rámce na zneužití smluvních oprávnění. V příspěvku je argumentováno, že zneužití smluvních oprávnění je na národní i mezinárodní úrovni v rozporu s dobrou vírou a jako takové je i sankcionováno. V důsledku toho je zneužití práva v národních právních řádech absorbováno dobrou vírou a na mezinárodní úrovni není důvod samostatně zakotvovat zákaz zneužití práva.

Key words in original language

Dobrá víra, exceptio doli, limitující funkce, smlouva.

Abstract

This paper offers some thoughts on the role of good faith in limiting the exercise of contractual rights. First of all, it seeks to elucidate that there has been a close link between good faith and abuse of contractual rights. Subsequently, the paper explains the relation between good faith and abuse of rights in national laws. Afterwards, a particular attention is paid to the reaction of the UNIDROIT Principles and the Draft Common Frame of Reference on the abuse of contractual rights. In conclusion, this paper argues that good faith limits the abusive exercise of contractual rights both at national and international level. Thus, there is no need for the separate doctrine of abuse of rights at international level.

Key words

Abuse of Rights, Contract, Good Faith, Exceptio doli, Limitative Function.

1. ÚVOD

Příspěvek se věnuje dobré víře jakožto právnímu nástroji, který sankcionuje zneužití subjektivních oprávnění plynoucích ze smlouvy.¹ Tento příspěvek

---

¹ V této práci používám *promiscue* pojmy "právo" a "oprávnění". Těmito pojmy mám na mysli subjektivní právo, tedy možnost se určitým způsobem chovat. Srov. Knapp, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. BECK, 1995, s. 51. Pokud používám pojem "smluvní

se omezuje na limitující funkci dobré víry ve smlouvách mezi mezinárodními obchodníky.

Nejprve je představen náhled na vztah mezi dobrou vírou v národních právních řádech, neboť tyto sehrávají ve smluvních vztazích mezi mezinárodními obchodníky stále klíčovou úlohu. Dále příspěvek pojednává o limitující funkci dobré víry v nestátních prostředcích regulace smluv, konkrétně pak v Principech mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT a tzv. Návrhu společného referenčního rámce. Cíle příspěvku je poskytnout obecný náhled na limity výkonu smluvních oprávnění mezinárodními obchodníky dané dobrou vírou.

2. DOBRÁ VÍRA

Dobrá víra představuje objektivní standard kladený na chování smluvních stran. Dobrá víra bývá ztotožňována se slušností, ekvitou, čestností, poctivostí či loajalitou.²

Dobrá víře lze dle *Hugha Beala* přisuzovat následující role a významy:

- princip, který tvoří základ mnohých norem smluvního práva, ale nemá žádnou nezávislou normativní sílu,
- obecná právní norma, která může být použita jako základ pro vývoj nových právních pravidel,
- nástroj interpretace jak právního předpisu, tak smlouvy,
- zdroj pravidel, která přesahují pouhou interpretaci textu smlouvy, ale které jsou rovněž určeny k vyloučení výsledků, které mohou být v rozporu s dobrou vírou,
- zdrojem pozitivních závazků v souladu se smlouvou, ačkoliv tyto nejsou ujednány ve smlouvě ani stanoveny právním předpisem,
- obecný kontrolní mechanismus pro uzavírání smlouvy nebo podstatu smluvního vztahu.³

---

oprávnění" pak tím mám na mysli možnost chovat se určitým způsobem, dohodnutou stranami ve smlouvě.

² Srov. ex multis Hesselink, M. *Good Faith*. In Hartkamp, A., Hesselink, M., Hondius, E., Joustra, C., Du Perron, E. *Towards a European Civil Code*. Hague/Boston/London: Kluwer, 1998, s. 288; Galgano, F. *Instituzioni di diritto privato*. Quinta edizione. Padova: CEDAM, 2008, s. 283.

³ Beale, H. *General Clauses and Specific Rules in the Principles of European Contract Law: The 'Good Faith' Clause*. In Grundmann, S., Mazeaud, D. (eds.) *General Clauses and*

Dobrá víra plní tři základní funkce: doplňující a interpretační a limitující. Doplňující funkce dobré víry umožňuje uložení určitých specifických povinností stranám, které nebyly ani sjednány ve smlouvě, ani nevyplývají z právního předpisu. Tato funkce tak umožňuje reagovat na neúmyslná opominutí stran či zákonodárce.

Mezi tyto dodatečné povinnosti bývají obecně řazeny:

povinnost loajality,

povinnost spolupráce,

povinnost informovat.⁴

Interpretační funkce ukládá, aby při výkladu smlouvy nebyl brán ohled pouze na text smlouvy či na úmysl stran⁵, ale také na důsledek výkladu smlouvy z hlediska poctivého obchodního styku a rozumnosti.⁶

Tento příspěvek se věnuje limitující funkci dobré víry.⁷ Tato funkce představuje bod konvergence zneužití práva a dobré víry. Limitující funkce dobré víry tedy omezuje výkon práva, který je jeho nepoctivý a tedy i zneužívající.⁸

Standards in European Contract Law: comparative law, EC law and contract law codification. The Hague: Kluwer Law International, 2006, s. 207-208.

⁴ Srov. *La bonne foi (Journées louisianaises). Tome XLIII. Travaux de l'ass. Henri Capitant des amis de la culture juridique français*. Paris: Litec, 1992, s. 225.

⁵ Důraz na společný úmysl stran (*common intention*) je typický pro tzv. subjektivní teorii výkladu smluv. Srov. ex multis De Ly, F., Fontaine, M. *Drafting International Contracts: Analysis of Contract Clauses*. Ardsley, NY: Transnational Publishers, 2006, s. 107.

⁶ Ibid, s. 107-110.

⁷ Německy se limitující funkce označuje jako Schrankenfunktion. Srov. Markesinis, B. Unberath, H., Johnson, A. *The German Law of Contract*. Oxford: Hart Publishing, 2006, s. 123; Srov. také Heinrichs, H., Diederichsen, U., Putzo, H. et al. *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch*. Band 7. München: C. H. BECK, 2005, § 242 BGB, marg. číslo 13.

⁸ Srov. Hesselink, M. Good Faith. In Hartkamp, A., Hesselink, M., Hondius, E., Joustra, C., Du Perron, E. *Towards a European Civil Code*. Hague/Boston/London: Kluwer, 1998, s. 293; De Ly, F., Fontaine, M. *Drafting International Contracts: Analysis of Contract Clauses*. Ardsley, NY: Transnational Publishers, 2006, s. 110.

3. NEMO LEADIT QUI IURE SUO UTITUR

Téma "zneužití práva" je velmi populární a zdá se být zcela samozřejmým. Zneužití práva však představuje zásadní teoretický problém a samotný pojem "zneužití práva" nepostrádá kontroverze

⁹ Tyto plynou mimo jiné ze dvou příčin.

Za prvé, lze si klást otázku, zda pojem "zneužití práva" není z hlediska logiky *contradictio in adiecto*. Jestliže subjektivní právo zahrnuje svobodu individua jednat určitým způsobem, jak potom můžeme hovořit o zneužití práva? Neboli, jak může být výkon práva v souladu s právem a zároveň zneužitím práva, tedy v rozporu s právem?¹⁰

Nicméně výchozím bodem pro reprobaci zneužití práva je zřejmě etický aspekt, vyjádřený konstatováním, že ten, kdo výkonem svého práva úmyslně škodí druhému, toto práva zneužívá.¹¹

Za druhé, v římském právu, jakožto historickém základu soukromého práva v Evropě, obecně platila maxima *nemo leadit qui iure suo utitur*, tj. neškodí ten, kdo vykonává své právo. Tím samým řečeno, římské právo neznalo koncepci zneužití práva jako takovou.¹²

Ačkoliv římské právo nezakazovalo zneužití práva, existovaly zde nástroje, jimiž se nemravnému výkonu práva bránilo. Jednalo se o instituty *bona fides* (dobrá víra) a *exceptio doli* (námitka zlého úmyslu).¹³

---

⁹ Srov. Gambaro, A. *Abuse of rights in civil law tradition*. European Review of Private Law, 1995, č. 4, s. 561-570.

¹⁰ Toto je známá námitka předložená francouzským civilistou Marcellem Planiolem. Viz Osman, F. *Les principes généraux de la lex mercatoria. Contribution à l'étude d'un ordre juridique anational*. Paris: L.G.D.J., 1992, s. 39.

¹¹ Toto je historicky starší pojetí zneužití práva. K zneužití práva docházelo tehdy, pokud byl dán *animus (vicini) nocendi (úmysl škodit)*. Druhé, novější pojetí definuje zneužití práva jako výkon práva v rozporu s jeho ekonomickým nebo společenským účelem. Autorem tohoto pojetí je francouzský právník Louis Josserand. Srov. Catala, P., Weir, J. A. *Delict and Torts: a Study in Paralell. Part II*. Tulane Law Review, 1964, sv. XXXVIII, č. 2, s. 227 et seq. Druhé zmíněné pojetí je tedy očividně širší a zřetelně opouští kritérium morálního hodnocení jednání subjektu.

¹² Za rozvinutí teorie zneužití práva vděčíme judikatuře francouzských soudů a teoretickým pracím francouzské *Doktríny* z konce 19. a první třetiny 20. století. Viz Guttridge, H. C. *Abuse of Rights*, Cambridge Law Journal, 1933, sv. 5, s. 31 et seq.

¹³ Spojovacím článkem mezi *bona fides* a *exceptio doli* je právě zlý úmysl. *Dolus malus* byl totiž v římském právu vnímán jako protiklad jednání v dobré víře. Je pozoruhodné, že zavržení dolózního jednání a s ním spojené zásadní právní důsledky přetrvává v právních řádech románského právního okruhu dodnes. Srov. např. čl. 1150 Code Civil, který stanoví, že se hradí jen škoda předvídatelná v době uzavření smlouvy, ledaže škoda byla způsobena úmyslně. Jinými slovy, ačkoliv škůdce nemohl předvídat škodu v době uzavření smlouvy,

V rámci tzv. *iudiciae bonae fidei* mohl soudce zmírňovat tvrdosti striktního práva a spravedlivě rozhodnout.¹⁴

Exceptionis doli se pak mohla dovolat osoba, vůči níž směřovalo dolózní jednání, které bylo sice formálně v souladu s římským *ius civile*, ale z hlediska prétorského práva odporovalo ekvité.¹⁵

Zatímco dobrá víra našla své místo ve většině kodifikací 19. a 20. století, *exceptio doli* v nich nebylo výslovně zakotveno.¹⁶ Důvod lze spatřovat dvojí. Jednak bylo *exceptio doli* zahrnuto všeobjímajícím principem dobré víry. Tak tomu je např. v Německu.¹⁷ Jinými slovy, zneužití práva, která byla sankcionována v římském právu z důvodu *exceptionis doli*, jsou v těchto právních systémech považována za porušení povinnosti jednat v souladu s dobrou vírou. Za druhé, *exceptio doli* byla spojena římským procesem. Ten byl však již v době kodifikací pochopitelně *passé*.

4. ZNEUŽITÍ PRÁVA A DOBRÁ VÍRA V MODERNÍ DOBĚ

Obecná teorie zneužití práva je spojena až s vývojem francouzského práva zhruba v třetí čtvrtině 19. a v první třetině 20. století. Jak známo, Code Civil, stojíc na teorii absolutních subjektivních práv, neobsahuje zákaz zneužití práva. Koncepce zneužití práva je tak výsledkem činnosti soudů a francouzských právních teoretiků.

Francouzští právní teoretici předložili dvě základní koncepce zneužití práva. Za prvé, zneužije právo ten, kdo jeho výkonem záměrně škodí druhému.¹⁸ Za druhé, ke zneužití práva dochází tehdy, pokud je vykonáváno v rozporu s

---

hradí celý rozsah náhrady škody, pokud ji způsobil ve zlém úmyslu. Prakticky totožné ustanovení obsahuje čl. 1225 italského Codice Civile. Italský civilista C. M. Bianca v této souvislosti uvádí, že důvodem této úpravy je "[L]'antico sfavore per il dolo." (Pradávné odsuzování zlého úmyslu). Přeložil Z. N. Citováno z Bianca, C. M. *Commentario dle codice civile. Libro Quattro- Delle obbligazioni. Dell'Inadempimento delle obbligazioni. Art. 1218-1229*. Bologna-Roma: Nichola Zanichelli Editore-Soc. Ed. del. Foro Italiano, 1973, s. 309. Ostatně srov. §424 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále "OZ"), který stanoví, že ten, kdo druhému způsobí škodu svým úmyslným jednáním v rozporu s dobrými mravy, musí ji nahradit.

¹⁴ Srov. Grosso, G. *Scritti Storico Giuridici. Tomo III. Diritto Privato. Persone. Obbligazioni. Successioni*. Torino: G. Giapichelli editore, 2001, voce „Buona fede” (premesse romanistiche).“

¹⁵ Srov. ex multis Bartošek, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 106, voce "exceptio".

¹⁶ Srov. § 242 BGB, čl. 1134 odst. 3 Code Civil, čl. 2 ZGB, čl. 1337 a 1375 Codice Civile, čl. 7 Código Civil aj.

¹⁷ Srov. Ranieri, F. *Bonne foi et exercice du droit en civil law*. Revue international de droit comparé, 1998, sv. 50, č. 4, 1057.

¹⁸ Zimmermann, R., Whittaker, S. (eds.) *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: CUP, 2000, s. 34.

jeho ekonomickým či společenským účelem.¹⁹ Zatímco první zmíněné pojetí se soustředí na morální hodnocení jednání subjektu, druhé je širší a zaměřuje se na zkoumání účelu subjektivního práva a konfrontaci skutečného výkonu práva s jeho účelem.

Zneužití práva se nejprve začalo uplatňovat v oblasti věcných práv, typicky tedy šlo o zneužití vlastnického práva.²⁰ Dále se zneužití práva promítlo ve sféře procesního práva.²¹

Až teprve později byla teorie zneužití práva rozšířena do oblasti závazkového práva. V případě zneužití práva vyplývajícího ze smlouvy byl tento výkon práva sankcionován nikoliv na základě obecné teorie zneužití práva, ale na základě čl. 1134 odst. 3 Code Civil, který stanoví, že "smlouvy musejí být vykonávány v dobré víře." Zneužití práv vyplývajících ze smlouvy je tedy možno dle francouzského práva postihovat především na základě dobré víry.²²

Německé právo, na rozdíl od toho francouzského, obsahuje výslovný zákaz šikanózního výkonu práva (Schikanenverbot) v § 226 BGB. Je však pozoruhodné, že toto poměrně ustanovení nenabýlo zásadního použití při postihu zneužití práva.²³ Jedním z důvodů může být poměrně restriktivní formulace tohoto právního pravidla. Byla to opět dobrá víra ztělesněná "královským" §242 BGB, podle nějž je sankcionováno zneužití práva, tedy i práva, které vyplývá ze smlouvy.²⁴

Mezi typické případy v oblasti smluvního práva lze zařadit zákaz jednání v rozporu se svým předchozím jednáním (*venire contra factum proprium*), domáhání se práva, nemajíc sám čistí svědomí (*nemo auditur turpitudinem suam allegans*) či žádání vrácení věci zpět, ačkoliv vím, že ji budu muset okamžitě vrátit (*dolo agit, qui petit quo statim redditurus est*) nebo tzv. *Verwirkung*, tj. zánik práva před uplynutím promlčení doby jeho neuplatňováním, pokud toto budí v druhé straně rozumnou domněnku, že o výkon práva nemám zájem.²⁵

Poněkud odlišné pojetí vztahu zneužití práva a dobré víry oproti francouzskému představují právo portugalské, quebecké a švýcarské. Tyto

---

¹⁹ Ibid.

²⁰ Gambaro, A. Op. cit. sub 9, s. 566.

²¹ Ibid.

²² Srov. Zimmermann, R., Whittaker, S. Op.cit. sub 18, s. 35. Srov. také Bénabent, A. Droit Civil. Les Obligations. 11e édition. Paris: Montchrestien, 2005, marg. č. 285.

²³ Gambaro, A. Op.cit. sub 9, s. 567.

²⁴ Ibid, s. 568.

²⁵ Srov. např. Markesinis, B. Unberath, H., Johnson, A. *The German Law of Contract*. Oxford: Hart Publishing, 2006, s. 123.

spojují dobrou víru již výslovně se zneužitím práva. Portugalský občanský zákoník stanoví, že výkon práva není legitimní, pokud tento zjevně překročí limity uložené dobrou vírou.²⁶

Quebecký občanský zákoník pak stanoví, že "*žádné právo nemůže být vykonáváno za účelem škodit druhému nebo excesivním či nerozumným způsobem, jdouce tímto proti požadavkům dobré víry.*"²⁷

Čl. 2 švýcarského občanského zákoníku stanoví, že "*každý je povinen jednat v souladu s dobrou vírou jak při výkonu svých práv, tak při plnění svých povinností. Zjevnému zneužití práva není poskytnuta právní ochrana*".²⁸

Italské právo také nezakotvuje výslovně zákaz zneužití práva. Dle převažujícího názoru italské doktríny tak zneužití práva bude v obecné rovině postihováno na základě povinnosti vykonávat smlouvu v dobré víře (čl. 1375 *Codice Civile*) a/nebo povinnosti stran chovat se k sobě v soulasu s pravidly slušnosti (čl. 1175 *Codice Civile*).²⁹

Nicméně pohled na vztah dobré víry a zneužití práva by nebyl úplný, kdybychom alespoň ve stručnosti nepojednali o "hlavních právních rádech" *Common Law*.³⁰

Anglické právo nezakotvuje ani dobrou víru jakožto morální standard kladený na strany, ani nezná obecnou teorii zneužití práva. Pokud se týká zneužití smluvních oprávnění, anglické právo disponuje vícero specifickými doktrínami, které reagují na zjevně nečestná či podvodná jednání.³¹

---

²⁶ Čl. 334 portugalského občanského zákoníku.

²⁷ Čl. 7 quebeckého občanského zákoníku. Přel. Z. N.

²⁸ Čl. 2 odst. 1 a 2 ZGB (přeložil Z. N. dle italské verze tohoto zákona).

²⁹ Srov. D'Angelo, A. *La buona fede. Trattato di diritto privato. Il contratto in generale. Volume XIII. Tomo IV.* Torino: G. Giappichelli editore, 2004, s. 66.

³⁰ Nečiním si nárok na znalost právního řádu Austrálie, Kanady a Nového Zélandu. Zde bych chtěl laskavého čtenáře požádat o shovívavost. Pokud se týká dvou těchto "hlavních" *Common Law* jurisdikcí, omezím se v tomto příspěvku pouze na základní, obecné informace. Hlubší rozbor si ponechávám pro jinou publikaci.

³¹ Srov. rozhodnutí *Interfoto Picture Library v Stiletto Visual Programmes* [1989] QB 433: „*English law has, characteristically, committed itself to no such overriding principle [of good faith] but has developed piecemeal solutions in response to demonstrated problems of unfairness.*“ (Anglické právo charakteristicky nepodléhá žádnému všeobjímajícímu principu dobré víry, ale rozvinulo rozdrobená řešení v reakci na zjevné problémy nečestnosti.) Přel. Z. N. Citováno dle Brownsword, R. *Contract Law: Themes for the Twenty-First Century.* Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 113.

Obecné však platí, že anglický soudce má mnohem menší vůli intervenovat do smluvního vztahu mezi stranami než většina soudců v kontinentálních právních systémech, byť by výkon smluvního oprávnění měl rysy zneužití.

Právo USA nezná obecnou teorii zneužití práva.³² Umožňuje však sankcionovat zneužití práva pomocí dobré víry. V *Uniform Commercial Code* (dále "UCC") stejně jako v *Restatement 2nd of Contracts* (dále *Restatement*) nalezneme zakotvení povinnosti jednat v dobré víře při výkonu smluvních oprávnění a plnění povinností ze smlouvy.³³

Zdá se tedy, že právní řády nepostihují zneužití (smluvního) oprávnění na základě teorie zneužití práva, nýbrž pomocí jiných právních nástrojů³⁴, typicky dobré víry.³⁵

Zneužití (smluvního) oprávnění ve výše uvedených jurisdikcích (mimo Anglie) znamená porušení povinnosti jednat v dobré víře. Základem sankce vůči těmto jednáním tedy není teorie zneužití práva, ale institut dobré víry. Dobrá víra tedy omezuje zneužívající výkon práva.³⁶ Můžeme tedy hovořit o limitující funkci dobré víry.³⁷

---

³² Toto konstatování ale ještě neznamená, že američtí soudci a právní teoretici pojem "zneužití práva" neznají a neumějí pojmenovat konkrétní situaci jako "zneužití práva". Naopak lze nalézt publikace, kde se hovoří o zneužití práva, nezávisle na dobré víře. Pokud je nám ale známo, zneužití práva je chápáno spíše jakožto jednání ve zlé víře, a tedy spadající pod povinnost vykonávat práva ze smlouvy a plnit smlouvu v souladu s dobrou vírou. Pro další výklad k chápání zneužití práva v americkém právu srov. Perillo, J. M. *Contract Law*. St. Paul (Min., USA): Westlaw, 2007, 478 et seq.

³³ Srov. § 205 *Restatementu* a oddíl 1-203 *UCC*.

³⁴ Např. čl. 6:248 nizozemského občanského zákoníku (BW) zakotvuje, že (1) "smlouva má nejen právní následky dohodnuté stranami, ale též ty, které vyplývají z povahy smlouvy, z práva, z obecné zvyklosti a z požadavku rozumnosti a ekvity. (2) pravidlo, které je dohodnuté stranami se neaplikuje, pokud je v rozporu s požadavky rozumnosti a ekvity." Přel. Z. N. Pojem "Rozumnost a ekvita" (*redelijkheid en billijkheid*) je pak většinou autorů vykládán tak, že jím myslí dobrá víra. Srov. ex multis Zimmermann, R., Whittaker, S. (eds.) *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: CUP, 2000, s. 54 - 55.

³⁵ Konečně srov. i čl. 74 Návrhu společného italsko-francouzského obligačního práva z konce 20. let 20. století, který stanovil, že "každý nahradí škodu, pokud ji způsobí druhému výkonem práva překračujícím limity dané dobrou vírou nebo účelem, pro něž bylo právo poskytnuto." Přel. Z. N. Citováno dle Guttridge, H. C. *Abuse of Rights*, *Cambridge Law Journal*, 1933, sv. 5, s. 35. Ostatně český OZ také neosahuje výslovný zákaz zneužití práva. Z tohoto konstatování ovšem nelze dovodit, že by nebylo možno zneužití práva sankcionovat. Především se nabízí aplikace § 3 OZ. Srov. Hurdík J. *Zneužití práva*. In Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V., Telec, I. *Lexikon občanské právo*. Ostrava: Jiří Motloch - SAGIT, 2001, s. 452, heslo č. 593.

³⁶ Srov. Galgano, F. *Instituzioni di diritto privato. Quinta edizione*. Padova: CEDAM, 2008, s. 287-288.

³⁷ Srov. *La bonne foi (Journées louisianaises)*. Tome XLIII. *Travaux de l'ass. Henri Capitant des amis de la culture juridique française*. Paris: Litec, 1992, s. 225; Zimmermann,

Jelikož předmětem tohoto příspěvku je právo mezinárodních obchodních smluv, je potřeba zjistit, zda dobrá víra limituje výkon smluvních oprávnění rovněž ve smluvních vztazích mezi mezinárodními obchodníky.

5. MEZINÁRODNÍ OBCHODNÍ SMLOUVY

Pojmem mezinárodní obchodní smlouvy zde rozumíme smlouvy vykazující mezinárodní prvek. Tyto smlouvy jsou uzavírány mezinárodními obchodníky.³⁸

Smlouvy uzavírané mezinárodními obchodníky se řídí většinou národním právem. Budeme-li se potom tázat, co se stane, když strana mezinárodní obchodní smlouvy zneužije oprávnění jí vyplývající ze smlouvy, pak je třeba odpovědět, že právní důsledky takového jednání závisejí na rozhodném národním právu. O postoji jednotlivých národních právních řádů vůči zneužití práva jsem pojednal výše.

Nyní bych chtěl rozebrat limitující funkci dobré víry v Principech mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT (dále "PICC"). PICC postupem let získaly respekt nejen mezi právními teoretiky, ale také mezi praktiky, zejména pak mezinárodními rozhodci. PICC představují moderní úpravu smluvního práva, která by měla odpovídat realitě mezinárodního obchodu. Je proto zajímavé sledovat, jak se PICC staví k otázce zneužití smluvních oprávnění, a zda i zde dobrá víra plní limitující funkci, podobně jako v národních právních řádech.

6. LIMITUJÍCÍ FUNKCE DOBRÉ VÍRY A ZNEUŽITÍ SMLUVNÍCH OPRÁVNĚNÍ V PICC

V PICC nenalezneme ustanovení, které by specificky zakazovalo zneužití práva.³⁹

Čl. 1. 7 PICC nicméně stanoví, že „každá ze stran musí jednat v souladu s dobrou vírou a čestným jednáním v mezinárodním obchodu.“.

R., Whittaker, S. (eds.) *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 24.

³⁸ V dalším textu se nezabývám zneužitím práva ve smlouvách mezi obchodníky a spotřebiteli. K nim je možno pouze poznamenat, že v těchto vztazích lze nejčastěji hovořit o zneužití obchodních podmínek (*clauses abusives, unfair terms*) obchodníky. K tomu srov. Nebbia, P. *Unfair Contract Terms in European Law. A Study in Comparative and EC Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing 2007, *passim*.

³⁹ Při revizi PICC v roce 2004 se o výslovném zákazu zneužití práv uvažovalo, nicméně tato myšlenka byla následně opuštěna. Srov. Vogenauer, S. *Art. 1.7*. In Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.) *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Oxford: OUP, 2009, s. 181.

V komentáři k tomuto článku nalezneme konstatování, že "zlovolné jednání strany, které vykonává právo pouze proto, aby poškodila druhou stranu nebo v rozporu s účelem, pro něž bylo právo přiznáno, anebo pokud výkon práva je disproportční k původně zamýšlenému výsledku."⁴⁰ Dobrá víra zde tedy omezuje zneužití práva smluvní stranou.⁴¹ Komentář následně uvádí dva příklady, kdy může dojít je zneužití práva.

V prvním případě si osoba A si pronajme nebytové prostory od osoby B za účelem založení maloobchodu. Nájemní smlouva je sjednána na dobu 5 let. Po 3 letech však A sezná, že obchod v dané lokalitě nejde tak, jak si představoval. Proto skončí s obchodem a informuje B, že již nemá zájem o nájem řečených nebytových prostor. Porušení smlouvy ze strany A by vedlo za normálních okolností k tomu, že by si B mohl zvolit ze dvou možností, a to, zda ukončí smlouvu a bude žádat náhradu škody nebo požadovat specifické plnění. Nicméně za určitých okolností B by zneužil svého práva, jestliže by požadoval po A, aby zaplatil nájem za zbývající 2 roky namísto toho, aby ukončil smlouvu a žádal náhradu škody od A za ušlé nájemné po dobu, dokud B nenalezne nového nájemce pro nebytové prostory.

Druhý případ se opět týká nájmu nebytových prostor. Osoba A si pronajme od B prostory pro provozování restaurace. Během léta A zajistí venkovní posezení před restaurací, ale stále na pozemku pronajímatele. Z důvodu hluku, který způsobili zákazníci, kteří využívali posezení pozdě v noci, má B problémy nalézt nájemce pro byty ve stejné budově. B může požádat A, aby neprovozoval venkovní posezení pozdě v noci. Bylo by ale zneužitím práva, pokud by po něm vyžadoval. Aby venkovní posezení neotevíral ani přes den.

Zde jde samozřejmě pouze o modelové příklady, které mají jen omezenou vypovídací hodnotu.

Nyní ale k praktické aplikaci rozporu s dobrou vírou, jak zakotveno v čl. 1.7 PICC, zneužitím smluvního oprávnění.

Žalobkyně, kolumbijská společnost, a žalovaná, rovněž kolumbijská společnost, uzavřeli smlouvu o prodeji elektřiny. Smlouva nebyla nikdy splněna a žalobce žaloval žalovaného z důvodu porušení smlouvy a žádal

---

⁴⁰ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004. Rome: UNIDROIT, 2004, s. 19.

⁴¹ Srov. Op. cit. sub 39, s. 181.

náhradu škody. Žalovaný namítal neplatnost smlouvy z důvodu chybějící registrace ve veřejném rejstříku.⁴²

Soud nejprve shledal, že žalovaný měl zajistit registraci v příslušném veřejném rejstříku, načež s odkazem na čl. 1. 7 PICC konstatoval, že věřitel, který nejednal s odbornou péčí, nejenže nemůže trvat na porušení smlouvy a snažit se získat náhradu škody, která jím byla zaviněna, ale nese následky jeho nečestnosti a odpovědnost vůči druhé straně v situaci, kdy služby sjednané ve smlouvě, nemohou být splněny nebo byl zmařen účel smlouvy.

Dobrá víra v PICC tedy pokrývá situace zneužití práva vyplývajícího ze smlouvy.

Kromě čl. 1.7 nalezneme projev limitující funkce dobré víry v čl. 1.8 PICC, který stanoví, že pokud strana vzbudila v druhé smluvní straně domněnku, na základě níž a spoléhajíc se na ni druhá strana rozumně jednala, nemůže tato první strana jednat v rozporu se svým předchozím jednáním k prospěchu druhé strany.⁴³ Jde o zákaz tzv. *venire contra factum proprium*.⁴⁴ Tento zákaz limituje stranu v tom, že nemůže měnit své jednání, jak se jí zamane a chrání oprávněné (legitimní) očekávání druhé smluvní strany. Smyslem je tedy zaručit, že pokus strana nebude držet slovo (bude si "protiřečit"), právní pozice druhé strany tímto nebude narušena.⁴⁵

Zákaz inkonzistentního jednání v rozporu s dobrou vírou byl zdůrazněn rozhodčím soudem ve sporu mezi dvěma společnostmi.⁴⁶ První z nich (žalovaná) měla dle smlouvy právo distribuovat na svém území výrobky druhé společnosti (žalující). Když žalující začala obchodní spolupráci se třetí stranou, rozhodla se zastavit výrobu předmětných výrobků. Předpokládajíc, že žalující nebude nadále dodávat výrobky k distribuci, žalovaná pozastavila vlastní plnění. Žalující následně žalovala na náhradu

---

⁴²Rozhodčí nález ICC International Arbitration Court, místo arbitráže: Baranquilla (Kolumbie). Strany neznámé. Dostupný z WWW: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=700&step=FullText> .

⁴³ S. Vogenauer v této souvislosti uvádí: "A party that behaves inconsistently within the meaning of Art. 1.8 acts in bad faith." (strana, která se chová nekonzistentně ve smyslu čl. 1.8 jedná v rozporu s dobrou vírou. Srov. Vogenauer. Article 1.8. In Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.) *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Oxford: OUP, 2009, s. 187,

⁴⁴ Tj. doslova zákaz jít proti vlastnímu jednání. Samotné PICC hovoří o "*inconsistent behaviour*" (Nestálé či proměnlivé jednání). Francouzští právníci v této souvislosti používají sloveso "*se contredire*", tj. protiřečit si. Viz následující poznámka.

⁴⁵ Srov. Gaillard, E. *L'interdiction de se contredire au détriment d'autri comme principe général du droit du commerce international*. Revue d'Arbitrage, 1985, s. 241 et seq. Dostupný z WWW: <http://www.trans-lex.org/123000>.

⁴⁶ Rozhodčí nález ze dne 4.3. 2004 Ad Hoc Arbitration (Místo neznámé, strany neznámé). Dostupný z WWW: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=973&step=FullText> .

škody. Ačkoliv rozhodným pro smlouvu bylo francouzské právo, rozhodčí soud i strany v průběhu řízení odkazovaly na PICC.

K zákazu nekonzistentního chování pak rozhodčí soud uvedl: "*Pokud se týká tvrzení, že žalovaná porušila svoji smluvní povinnost neprodávat konkurenční zboží nakoupené od jiných výrobců, rozhodčí soud, aniž by popíral pravdivost těchto tvrzení, shledal, že žalující bylo zamezeno jejím vlastním chováním v obviňování žalované z porušení smlouvy. Žalovaná už v době uzavření smlouvy distribuovala toto konkurenční zboží a pokračovala v tom i následně a žalující, ačkoliv si byla perfektně vědoma této situace, neměla námitek. Dovolávat se porušení smluvních povinností vůči žalované v této pozdní fázi se s jistotou rovná inkonzistentnímu chování, které dle rozhodčího soudu bylo v rozporu s uznávaným principem mezinárodního obchodu, jak potvrzuje i čl. 1.8 Principů mezinárodních obchodních smluv 2004.*"⁴⁷

V souhrnu tedy dobrá víra v PICC plní limitující funkci, tj. zamezuje zneužití práva smluvní stranou. Čl. 1.7 umožňuje je obecné ustanovení, které umožňuje zabránění široké škále nepoctivých jednání. Čl. 1.8 PICC poté reaguje na specifickou situaci tzv. inkonzistentního jednání.

Jak je také zřejmé, PICC neobsahují výslovný zákaz zneužití práva ani institut zneužití práva jako takový. To je pochopitelné, neboť dobrá víra jako obecný princip PICC dostičuje k pokrytí situací zneužití smluvních oprávnění.

7. LIMITUJÍCÍ FUNKCE DOBRÉ VÍRY V NÁVRHU SPOLEČNÉHO REFERENČNÍHO RÁMCE

Návrh společného referenčního rámce (dále "DCFR") představuje *dernier cri* v oblasti tzv. evropského závazkového práva.⁴⁸ DCFR vznikl kombinací dvou přístupů: analýzy existující soukromoprávní legislativy EU a komparace právních řádů členských států.

Ačkoliv jde o nezávazný instrument, ztělesňuje současný náhled na závazkové, tedy i smluvní právo v rámci Evropské unie.⁴⁹ Je tedy navýsost důležité, analyzovat úlohu dobré víry v rámci tohoto instrumentu. Cílem je

---

⁴⁷ Ibid. Přel. Z. N.

⁴⁸ Srov. Von Bar, Ch., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Full Edition. Presented by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law. Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law.* München: Sellier European Law Publishers, 2009.

⁴⁹ DCFR by tedy měl poskytovat komplexní pohled na principy smluvního práva v rámci obchodu v EU.

zjistit, zda dobrá víra podobně jako v národních právních řádech a v PICC plní limitující funkci také v DCFR.

Dobrá víra je zakotvena v klíčovém čl. III.-1: 103, který stanoví, že:

"(1)Osoba má povinnost jednat v souladu s dobrou vírou a čestným jednáním při plnění smlouvy, při výkonu práva na plnění, v uplatňování prostředku právní obrany pro nesplnění, nebo ve výkonu práva na ukončení závazku nebo smluvního vztahu."⁵⁰

Komentář k tomuto ustanovení konstatuje, že dobrá víra je vyžadován mimo jiné při výkonu práv a plnění povinností ze smlouvy.

Jako příklady limitující funkce dobré víry pak uvádí DCFR následující situace.

Strana trvá na určitém formálním postupu, aby uznala právní následky zamýšlené druhou stranou. Např. A specifikuje v nabídce předložené B, že akceptaci druhým jmenovaným bude považovat za účinnou jen tehdy, pokud B zašle přijetí do hlavního sídla A. Zaměstnanec B přečte tento požadavek a zašle přijetí do regionální pobočky A, díky čemuž je toto doručeno 4 dny po lhůtě určené k přijetí. Dle DCFR by bylo v rozporu s dobrou vírou, aby A z důvodu zaslání přijetí do své regionální pobočky odmítl uzavření smlouvy.

Druhá situace zahrnuje nečestné jednání smluvní strany. Smlouva uzavřená A a B zakotvuje, že A musí uplatnit nárok z vadného plnění v soudním řízení nejpozději 2 roky od splnění stranou B. Nějakou dobu před uplynutím řečeného časového limitu A odhalí vážnou vadu na plnění B a informuje B, že jej bude žalovat o náhradu škody. B využije zdržovací taktiku a při vícero příležitostech ujišťuje A, že tento nemá důvod k obavám, a že B celou záležitost podrobně prověří. Po uplynutí sjednané doby k zahájení soudního řízení, A ztratí trpělivost a žaluje B. B namítne uplynutí doby pro uplatnění nároku. Jelikož B nejednal v dobré víře, nemůže trvat na uplynutí doby pro uplatnění nároku. A se tedy může svého nároku dovolávat navzdory smluvnímu ustanovení o nutnosti zahájit soudní řízení ve dvouleté lhůtě.

Toto jsou jediné dva příklady, které uvádí DCFR, k limitující funkci dobré víry. Jakkoliv lze chápat myšlenkový základ těchto řešení těchto situací, nezdá se, že by tyto příklady byly příliš praktické a v konečném důsledku nejsou ani nesporné.

Nicméně je jasné, že dobrá víra zcela absorbovala zákaz zneužití práva v DCFR. Z toho plyne, že DCFR nezakotvuje zneužití práva jako samostatný nástroj reakce na nemravná a nepoctivá jednání.

---

⁵⁰ Op. cit. sub 48, s. 676. Přel. Z. N.

8. ZÁVĚR

Dobrá víra limituje zneužívající výkon práv jak v národních právních řádech, tak v PICC a DCFR. Dobrá víra tak prakticky vytlačila použití doktríny zneužití práva při omezení výkonu práv vyplývajících ze smlouvy.

Zatímco v národních právních řádech lze identifikovat případy, kdy se limitující funkce dobré víry uplatňuje nebo by se měla uplatňovat jako reakce na zneužití smluvních oprávnění, PICC i DCFR přinášejí jen málo poznatků o tom, kdy autonomie vůle stran vyjádřená ve smluvních ustanoveních a výkon práv z nich plynoucích budou omezeny. Tento stav je pochopitelně vzdálen tolik potřebné jistotě zejména v (mezinárodních) obchodních vztazích.

Podle mého názoru, chybí těmto instrumentům větší praktičnost uváděných příkladů. Opominuty zůstaly praktické případy, kdy by dobrá víra měla limitovat uplatnění smluvních oprávnění.

Jde např. o situaci náhlého přerušení úvěrování.⁵¹ Jde o případ, kdy banka opakovaně zaplatila za nekryté šeky vystavené svým klientem. Klient předpokládá pokračování placení jeho nekrytých šeků bankou i v budoucnu. Banka však náhle odmítne vyplatit nekrytý šek. Klient se tak dostává do nezáviděníhodné situace, kdy vůči němu budou směřovat nároky třetích osob na zaplacení včetně sankcí spojených s pozdním plněním apod.

Další případ z bankovního sektoru může být následující. Banka uzavře s klientem smlouvu o úvěru, v níž je sjednáno, že banka může smlouvu jednostranně zrušit bez uvedení důvodu a klient je povinen zaplatit dlužnou částku do 24 hodin od jednostranného zrušení smlouvy.⁵² Zneužití tohoto oprávnění bankou může klientovi způsobit velice svízelnou situaci a tento může utrpět škodu.

Literatura:

Knihy:

- Bartošek, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994.
- Beale, H. *General Clauses and Specific Rules in the Principles of European Contract Law: The 'Good Faith' Clause*. In Grundmann, S., Mazeaud, D. (eds.) *General Clauses and Standards in European Contract*

---

⁵¹ *La rupture brutale du crédit*. Tento problém byl řešen zejména ve Francii, Belgii a Itálii Srov. Portale, G. B. *Lezioni di diritto privato comparato*. Torino: G.Giapichelli editore, s. 162.

⁵² Ibid.

- Law: comparative law, EC law and contract law codification. The Hague: Kluwer Law International, 2006, s. 207-208.
- Bénabent, A. *Droit Civil. Les Obligations. 11e édition.* Paris: Montchrestien, 2005, marg. č. 285
  - Bianca, C. M. *Commentario dle codice civile. Libro Quattro- Delle Obligazioni. Dell'Inadempimento delle obbligazioni. Art. 1218-1229.* Bologna-Roma: Nichola Zanichelli Editore-Soc. Ed. del. Foro Italiano, 1973.
  - Brownsword, R. *Contract Law: Themes for the Twenty-First Century.* Oxford: Oxford University Press, 2006.
  - D'Angelo, A. *La buona fede. Trattato di diritto privato. Il contratto in generale. Volume XIII. Tomo IV.* Torino: G. Giapichelli editore, 2004.
  - De Ly, F., Fontaine, M. *Drafting International Contracts: Analysis of Contract Clauses.* Ardsley, NY: Transnational Publishers, 2006.
  - Galgano, F. *Instituzioni di diritto privato.* Quinta edizione. Padova: CEDAM, 2008.
  - Grosso, G. *Scritti Storico Giuridici. Tomo III. Diritto Privato. Persone. Obligazioni. Successioni.* Torino: G. Giapichelli editore, 2001.
  - Heinrichs, H., Diederichsen, U., Putzo, H. et al. *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch. Band 7.* München: C. H. BECK, 2005.
  - Hesselink, M. *Good Faith.* In Hartkamp, A., Hesselink, M., Hondius, E., Joustra, C., Du Perron, E. *Towards a European Civil Code.* Hague/Boston/London: Kluwer, 1998.
  - Hurdík J. *Zneužití práva.* In Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V., Telec, I. *Lexikon občanské právo.* Ostrava: Jiří Motloch - SAGIT, 2001, s. 452, heslo č. 593.
  - Knapp, V. *Teorie práva.* Praha: C. H. BECK, 1995

- *La bonne foi (Journées louisianaises)*. Tome XLIII. Travaux de l'ass. Henri Capitant des amis de la culture juridique français. Paris: Litec, 1992.
- Nebbia, P. *Unfair Contract Terms in European Law. A Study in Comparative and EC Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing 2007.
- Markesinis, B. Unberath, H., Johnson, A. *The German Law of Contract*. Oxford: Hart Publishing, 2006.
- Osman, F. *Les principes généraux de la lex mercatoria. Contribution à l'étude d'un ordre juridique anational*. Paris: L.G.D.J., 1992.
- Perillo, J. M. *Contract Law*. St. Paul (Min., USA): Westlaw, 2007.
- Portale, G. B. *Lezioni di diritto privato comparato*. Torino: G.Giapichelli, 2007.
- Vogenauer, S. *Art. 1.7*. In Vogenauer, S., Kleinheisterkamp, J. (eds.) *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Oxford: OUP, 2009.
- Von Bar, Ch., Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Full Edition. Presented by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law. Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law*. München: Sellier European Law Publishers, 2009.
- *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: UNIDROIT, 2004.
- Zimmermann, R., Whittaker, S. (eds.) *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: CUP, 2000.

Časopisecké články:

- Catala, P., Weir, J. A. *Delict and Torts: a Study in Paralell. Part II*. Tulane Law Review, 1964, sv. XXXVIII, č. 2, s. 227 et seq.

- Gaillard, E. *L'interdiction de se contredire au détriment d'autrui comme principe général du droit du commerce international*. Revue d'Arbitrage, 1985, s. 246. Dostupný z WWW: <http://www.trans-lex.org/123000>.
- Gambaro, A. *Abuse of rights in civil law tradition*. European Review of Private Law, 1995, č. 4, s. 561-570.
- Guttridge, H. C. *Abuse of Rights*, Cambridge Law Journal, 1933, sv. 5, s. 31 et seq.
- Ranieri, F. *Bonne foi et exercice du droit en civil law*. Revue international de droit comparé, 1998, sv. 50, č. 4, 1055-1092.

Rozhodnutí soudů a rozhodčí nálezy:

- *Interfoto Picture Library v Stiletto Visual Programmes* [1989] QB 433.
- Rozhodčí nález ICC International Arbitration Court, místo arbitráže: Baranquilla (Kolumbie). Strany neznámé. Dostupný z WWW: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=700&step=FullText>.
- Rozhodčí nález ze dne 4. 3. 2004 Ad Hoc Arbitration (Místo neznámé, strany neznámé). Dostupný z WWW: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=973&step=FullText>.

Contact – email

Zd.novy@seznam.cz